

Nr 450.

Av herr **Kempe m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 235, angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 235 föreslås vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. Det förslag som i år framförts är i huvudsak utformat på grundval av bostadssociala utredningens tidigare avlämnade betänkande.

Läget på bostadsmarknaden är alltjämt kritiskt. Förutom den akuta bristen på bostäder, som i städerna och industrisamhällena är oroväckande, har materialbristen förvärrats och medfört stora svårigheter att klara minimum av planerade bostadsbyggen. Statsmakterna ha i huvudsak accepterat den bostadspolitiska målsättning, som bostadssociala utredningen i sitt betänkande uppställt. Det betyder att i snabbaste möjliga tempo öka produktionen av bostäder med hög utrustningsstandard. I samband därmed är det av betydelse att bostadsproduktionen successivt övertages av kommuner och allmännyttiga företag. Den bör naturligtvis inte begränsas till enbart byggandet av bostäder, utan omfatta hela produktionen från råvaran till den färdiga bostaden. Även tomtpolitiken, som under nuvarande förhållanden i hög grad ogynnsamt påverkar hyrespriserna, bör komma under samhällets kontroll. Vi förvänta att markutredningen inom kort skall framlägga förslag, som kommer att beröva tomtjobbarna varje möjlighet till fortsatt spekulation i tomtmark.

Genom beslut av 1946 års riksdag erhålla kommuner och övriga allmännyttiga företag lån till 100 procent av anskaffningskostnaderna. Denna åtgärd vidtogs i syfte att stimulera till allmännyttig bostadsproduktion. Det är naturligtvis för tidigt att efter ett års erfarenhet dra några bestämda slutsatser i vilken mån beslutet påverkat kommunernas aktivitet i producerandet av bostäder i egen regi. Vi kunna dock konstatera att intresset för denna verksamhet ute i kommunerna ökat rätt väsentligt. En rad städer planera massproduktion av bostäder, under det andra börjat att diskutera problemet. Vi förutsätta således att den spekulationsfria sektorn för bostadsproduktionen under de närmaste åren kommer att öka. Från statsmakternas sida böra nya initiativ övervägas för att ytterligare stimulera till allmännyttig bostadsproduktion. Vi ha tidigare framfört förslag om en räntesänkning till 2 procent på de statliga lånen till kommunerna och att en dylik räntesänkning skulle komma hyresgästerna till godo i form av lägre hyror

än i den öppna marknaden. Det trekronorsbidrag som föreslås skola utgå efter behovsprövning till familjer bosatta i av kommun eller allmännyttigt bostadsföretag ägda och förvaltade fastigheter kommer utan tvivel att skapa splittring bland medborgarna och få rent skadliga verkningar. Om ett sådant bidrag skall utgå bör det ur rättvisesynpunkt icke vara begränsat till familjer med små inkomster som äro bosatta i bostadshus färdigställda efter den 1 juli 1946 och förvaltade av allmännyttiga företag. Dylika lägenheter bli begränsade till antalet, och således skulle endast ett fåtal erhålla detta bidrag. Det väsentligaste bör väl vara att vederbörande hushåll har små inkomster som icke tåla en hyresutgift för en modern lägenhet och det bör vara en underordnad sak vem som i detta fall äger fastigheten. Huvudsaken är att hyresgäster med små inkomster få hjälp med att finansiera hyran. Det vore ur såväl principiella som praktiska synpunkter förnuftigare med en sänkning av räntan från 3 till 2 procent till allmännyttiga bostadsföretag, vilken räntesänkning helt utnyttjades för en motsvarande sänkning av hyresnivån. Uppsala stad liksom en del andra remissinstanser har även uttalat sig i denna riktning.

Byggnadslånebyrån riktar uppmärksamheten på en både absolut och relativ nedgång i låneefterfrågan från de enskilda byggnadsföretagarna. Byrån framhåller i det sammanhanget bl. a. följande:

»Det ligger i sakens natur, att den övergång till en spekulationsfri produktionsordning inom bostadsbyggandet, vilken är ett av ändamålen med det bostadspolitiska programmet, icke utan vidare accepteras av alla enskilda producenter . . . Emellertid är det, såsom tidigare antytts, angeläget att denna byggnadsföretagarnas väntade anpassning till den nya produktionsordningen påskyndas.»

Efter detta klara och riktiga konstaterande övergår dock byrån till att föreslå en uppmjukning av fjolårets riksdagsbeslut beträffande den övre gränsen för tertiärlån till enskilda företagare. Byrån framhåller, att den icke vill föreslå en återgång till vad som gällde före den 1 juli 1946, men den önskar fullmakt att där omständigheterna så medgiva tillstyrka en höjning från 85 till 90 procent av tertiärlånets övre gräns till enskilda företagare. Det ligger en viss dualism i byråns förslag i detta avseende. Hur skall man kunna påskynda de enskilda byggnadsföretagarnas anpassning till spekulationsfri byggnadsproduktion genom en uppmjukning av lånebestämmelserna? Dessutom har man föreslagit en lättnad i de av fjolårets riksdag beslutade bestämmelserna för amortering av tertiärlånen. Denna extra amortering av 1,5 procent för enskild låntagare som skulle erläggas under de första tio åren hade som syfte att förhindra oskäligt stort uttag ur fastigheten under de första åren, då reparationskostnaderna som regel äro låga. Nu föreslår departementschefen att den extra amorteringen beträffande enskilda företag begränsas till en procent av tertiärlånets ursprungliga belopp under de sex första åren av lånets löptid.

Den väg man här beträder står i uppenbar motsättning till strävandena att åstadkomma en spekulationsfri produktionsordning inom bostadsbyggandet. Den står också i motsättning till efterkrigsprogrammets anvisningar. Visserligen kan man tala om att dessa uppmjukningar icke kunna få så stora verkningar i det ena eller det andra avseendet. Det är inte minst därför man bör undvika eftergifter åt spekulationsintressena, då man icke kan räkna med att vinna några fördelar för ett genomförande av det bostadspolitiska programmet.

Däremot måste det vara av stort intresse att finna framkomliga vägar för att bringa de enskilda byggnadsföretagarna att övergå till allmännyttig företagsform. Stockholms stad synes ha börjat att praktisera vissa metoder, som inlemma de enskilda företagarna i av staden kontrollerade och behärskade företag. Samhället har naturligtvis inte råd att undvara duktiga byggmästare, ingenjörer och arkitekter, som mot en tillfredsställande ersättning ställa sin kunskap till förfogande, utan man bör genom olika metoder dra in dessa i spekulationsfri bostadsproduktion.

Med vad vi här framhållit motsätta vi oss en uppmjukning av bestämmelserna för tertiärlånen till flerfamiljshus beträffande såväl lånegränsen som amorteringsvillkoren för enskilda företag.

Lån och bidrag till egnahem.

Den förändring av låne- och bidragsverksamheten för enfamiljshus som föreslås i propositionen äro vi i huvudsak överens om, så mycket mer som den räntesänkning av lånen till egnahem som nu föreslås framfördes i en kommunistisk motion till 1946 års riksdag. Beklagligt är dock att departementschefen begränsat räntesänkningen till att gälla endast det nya egnahemslånet, vilket träder i kraft först den 1 juli 1948. De äldre egnahemslånen bli således oförändrade, vilket kommer att utlösa ett starkt missnöje hos denna del av egnahemsbyggarna. Många av dem ha svårt att klara amorteringar och en ränta på 3,6 %. Starka skäl tala för att även de äldre egnahemslånen skola komma i åtnjutande av räntesänkningen.

Egnahemsverksamheten bör väl kunna hänföras till den verkligt spekulationsfria produktionen av bostäder. Av den anledningen borde den övre lånegränsen fastställas till 100 % av belåningsvärdet. Spekulanter kunna väl då det gäller egnahem endast uppträda vid försäljning av dessa fastigheter, varför det borde vara möjligt att kunna åstadkomma en effektiv kontroll. Vi förutsätta att de statliga lånemyndigheterna vidtaga nödvändiga kontrollåtgärder.

De föreslagna bestämmelserna om lån och bidrag till egnahem skola enligt departementschefen icke träda i kraft förrän den 1 juli 1948. Det synes oss vara en svaghet som kan få vissa allvarliga konsekvenser. De medborgare

som redan i år planerat byggandet av egnahem komma med all sannolikhet att uppskjuta sin byggnadsverksamhet ett år. Det betyder en ytterligare eftersläpning av bostadsproduktionen. Vill man med de nya åtgärderna stimulera speciellt landsbygdens folk till att producera bostäder och höja sin bostadsstandard, då finns det ingen försvarlig anledning varför inte de nya bestämmelserna om egnahemslånet skola träda i kraft redan den 1 juli 1947.

Bostadsrabatter.

Hyrorna stå i en orimlig proportion till folkmajoritetens inkomster. Departementschefen utgår ifrån detta sakförhållande och föreslår subventioner i form av bostadsrabatter åt barnfamiljerna, för att därigenom åstadkomma en balans mellan hyror och inkomster. Men med bostadsrabatter konserverar man faktiskt de höga hyrorna. För vår del kunna vi endast acceptera bostadsrabatterna under en övergångsperiod. Privata monopol profitera på den statliga bostadspolitiken. De upprätthålla monopolpriser och bidra därmed till höga byggnadskostnader. Hela fastighetsmarknaden har på grund av en privatkapitalistisk politik medfört onormalt uppskrivade värden på fastigheterna. Förr eller senare måste det bli en brytning med denna politik.

I arbetarrörelsens efterkrigsprogram framhålles bl. a. följande, värt att beaktas i detta sammanhang:

»Produktionen av byggnadsmaterial behöver i vissa fall rationaliseras. I åtskilliga fall måste den befrias från element av monopolprusbildning, vilket bör ske antingen genom att konkurrerande produktion, om så erfordras, bör stödjas av staten, eller genom att monopolistisk produktion övertages av statliga eller allmännyttiga företag.»

I en speciell motion ha vi till årets riksdag föreslagit att denna anvisning omedelbart omsättes i verkligheten. Hyrorna måste ned var kravet i såväl socialdemokraternas som kommunisternas valprogram. Men det bör ske på annat sätt än genom subventioner.

Departementschefen har föreslagit att bostadsrabatterna skola utsträckas till att gälla familjer med två barn. En del remissinstanser föreslå en utvidgning av bostadsrabattsystemet till att avse även ettbarnsfamiljerna. Bland dessa remissinstanser är förutom en rad städer och en länsstyrelse även hyresgästernas riksförbund. Departementschefens motivering för att begränsa rabatterna till tvåbarnsfamiljerna bygger i huvudsak på att tillgången på fullgoda familjebostäder ännu under relativt lång tid kommer att vara otillräcklig i förhållande till den efterfrågan på dylika bostäder som kan förväntas uppkomma, därest familjebostadsbidrag skulle utgå till samtliga barnfostrande familjer.

Såsom tidigare har framhållits acceptera vi bostadsrabatterna endast under en övergångsperiod. När vi för den närmaste tiden godkänna denna

form av subvention, anse vi dock, att såväl befolkningspolitiska som rättvisesynpunkter tala för att även ettbarnsfamiljerna böra komma i åtnjutande av rabatter. Bostadsbristen tvingar såväl ettbarnsfamiljerna som de barnlösa familjerna med små inkomster att konkurrera om bostäder med hög standard och dryga hyror. Begränsas rabatterna till familjer med två eller flera barn komma slitningar att uppstå bland de hyressökande.

Att villkor ställas i fråga om lägenhetens storlek och utrustning för att erhålla de föreslagna subventionerna anse vi helt motiverat. Vi önska dock framhålla att en lägenhet med 2 rum och kök på 50 kvadratmeter i ett flerfamiljshus är i minsta laget för barnfamiljer.

Departementschefen framhåller att frågan om familjebostadsbidrag i det äldre fastighetsbeståndet skall upptagas till prövning först vid 1948 års riksdag. Detsamma gör han vad det gäller särskilda bostadsbidrag till ensamstående mödrar med barn och familjer med tuberkulös medlem. Då vi förutsätta att departementschefen icke kan komma att föreslå mindre belopp i subvention till dessa tvenne kategorier än till de hushåll som inflyttat i lägenheter uppförda efter 1 juli 1946, avvakta vi förslag till nästa års riksdag och förutsätta då att familjebostadsbidraget till dessa lägenhetsinnehavare även skall träda i kraft till 1 juli 1948.

Utredning om stödåtgärder för byggandet av kollektivhus.

De gifta kvinnorna utgöra en stor arbetskraftsreserv. Under nuvarande förhållanden har denna medborgargrupp endast kunnat utnyttjas till en ringa del på grund av att de i allmänhet äro bundna med arbete att sköta hushållet. Många gifta kvinnor trotsa av olika anledningar dessa förhållanden och påtaga sig den dubbla arbetsbördan genom att ta förvärvsarbete. Arbetsbördan blir dock alltför betungande för de gifta kvinnorna, särskilt då de ha barn. Även om de kunna placera barnen i något barndaghem, blir arbetsbördan för ansträngande.

Rationaliseringen av hemarbetet är således av stor betydelse och bör ägnas största möjliga uppmärksamhet. En modern bostad underlättar i hög grad hemarbetet, men de flesta äro i avsaknad av en sådan. Kollektivhusidén bör väl vara den form av bostad som är mest lämplig för att befria de gifta kvinnorna från den dubbla arbetsbördan. Denna bostadstyp finnes endast i ringa omfattning. Orsaken till detta torde i huvudsak vara, att lägenheterna i kollektivhusen ställa sig alltför dyra. Endast personer med stora inkomster ha möjlighet att skaffa sig lägenheter i de nuvarande kollektivhusen.

Då det måste vara ett stort samhällsintresse att frigöra tillgänglig arbetskraft bör frågan om statliga åtgärder för att öka produktionen av kollektivhus bli föremål för en skyndsam specialutredning. En dylik utredning bör utgå ifrån att de statliga åtgärder som skola komma i fråga måste syfta till

att stimulera kommunerna och allmännyttiga företag att i egen regi mot hyror som äro anpassade till folkmajoritetens inkomster producera kollektivhus med modern utrustning, som lättar arbetsbördan för de gifta kvinnorna och ensamstående mödrar med barn.

Med hänvisning till vad ovan anförts föreslås,

att riksdagen i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition nr 135 måtte för sin del besluta

att avstyrka Kungl. Maj:ts förslag om ändring av bestämmelserna för lån och bidrag till enskilda företagare för uppförandet av flerfamiljshus;

att de nya bestämmelserna för lån och bidrag till enfamiljshus som föreslås i propositionen skola träda i kraft 1 juli 1947;

att enfamiljshus (egnahem), vilka uppförts med stöd av statliga lån före den tid de nya bestämmelserna träda i kraft, även skola komma i åtnjutande av den räntesänkning till 3 procent, som i propositionen föreslås skola komma de nya egnahemslånen till del;

att den övre lånegränsen för egnahem skall utgå efter samma normer som till flerfamiljshus uppförda i allmännyttig regi, d. v. s. med 100 procent till 3 procent ränta;

att familjebostadsbidrag skall utgå även till familjer med ett barn, då lägenheten fyller de villkor som stipuleras;

att utskottet med anledning av dessa förslag beräknar och föreslår anslagen i proportion till den ökning av utgifterna som förslagen medföra samt

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om skyndsamt utredning angående statliga stödåtgärder för att i allmännyttig regi öka produktionen av kollektivhus.

Stockholm den 17 maj 1947.

Gösta Kempe.

Harald Johansson.

O. F. Persson.

Gunnar Dahlgren.

Gustav Johansson.

Erik Jansson.

H. Hagberg.